

premalo značilnih znakov in nastopajo tesno druga ob drugi. Prav je, da je posegel pisatelj v to dobo, iz katere se dajo dobiti krasne stvarine za dobre ljudske povesti. Čitajoče občinstvo res da ne ljubi dolgih povesti, a podati Mohorjanom širje zasnovano povest iz te dobe, bi bilo morda hvaležno delo. Žal, da so slike predstavljajoče prizore ob novi Bohinjski železnici premajhne, in sicer ne po pisateljevi krivdi. Mali vedež, žal, ne ve nič praktičnega.

—m—

Ponižani in razžaljeni Roman v štirih delih in z epilogom. Ruski spisal F. M. Dostojevskij. Poslovenil Vlad Levstik. Leposlovna knjižnica IV. Založila Katoliška bukvarna. Str. 501. Ljubljana 1907. — Ko vzameš sredi moderne literature Dostojevskega v roke, se ti zazdi, kakor bi se nekako streznil. Dasi je našim modernim nervoznim literatom bližnji sorodnik kot oče tistih epileptičnih ali sicer živčno bolnih junakov, ki nastopajo v vsakem njegovem romanu, je vendar razlika med njim in sedanjo literaturo kakor nepreokračljivi prepad med nebom in zemljo.

Dočim si je sedanje leposlovje — zlasti naša ljubljena, z bogatim blagoslovom orošena slovenska moderna — ustvarilo svoj čustveni svet, tako nalahko zgrajen iz trepetajočih refleksov, komaj slišnih misli in velikega hrepenenja, zlasti hrepenenja, nedoseženega in nedosegljivega, je Dostojevskij v prvi vrsti realist. Njemu ni dejanje ne brutalno, ne vsakdanje, in kadar hoče vplivati, tudi res vpliva z njim. Zato razorje bravcu dušo kakor krepak orač z ostrim plugom. Ne sramuje se s tragiko svojega dejanja geniti, česar ne sme danes storiti niti srednje talentiran literat, in če bi imele gospodične jokati pri prizoru na domu Bubnove ali pri oni sceni z medaljonom ali ob vrnitvi Nataše, bi bil vendar vse to napisal. Druga moč Dostojevskega so njegovi značaji. Vsaka oseba mu je tip, ustvarjen od božje roke popolnoma drugače nego vsi ostali. Poprečnih ljudi, ki jih razločujemo le po imenih, ne pozna, ker je umetnik, in umetnik vidi, kjer so drugi ljudje slepi. V vseh njegovih romanih ni niti enega značaja, ki bi bil ustvarjen iz potrebe in sile, ker ga je rabil pisatelj za razvoj povesti; on seže sredi v vroče, kipeče življenje, ki se ne ravna po pisateljskih željah. In nato razvija svoje značaje genialno in dosledno. Tu nastopa Dostojevskij kot psiholog: Niti ene geste, niti ene besede, ki bi je rabil le zaradi efekta; dejanje raste iz značaja samega in ta umetniška doslednost vpliva na doveznetno srce bolj kot bleščeča figura. — Tak primer je Aljoša v našem romanu. Splošno človeško slabost in omahljivost je znal Dostojevskij vtelesiti in jo vsestransko realistično dopolniti, tako da Aljoša resnično živi, dosleden v nedoslednostih, poln vere v svojo moč in večnega kesanja nad svojo slabostjo.

Roman „Ponižani in razžaljeni“ nikakor ni najboljše delo Dostojevskega, a je vendar velika priča njegove umetniške moči. V njem je hotel pokazati veličastvo zmage nad lastnim ponosom in proslaviti odpuščajočo ljubezen. Nataša zapusti dom in gre za Aljošo, čigar oče je do smrti razžalil njene starše. Oče jo prekolne, dasi jo ljubi bolj kot življenje, ker je s tem korakom še bolj ponižala grdo žaljeno čast njihove hiše. Nataši se toži po starših, a k njim ji brani ljubezen; staršem se toži po Nataši, a pot do nje jim zastavlja ponos. Tedaj posreduje mala Neli s

svojo sorodno zgodovino, „eno izmed tistih temnih in mučnih povesti, ki se pogostoma tako neopazno, malodane tajnostno vrše pod težkim peterburškim nebom, v temnih, skritih kotih ogromnega mesta, sredi blodnega vrtinca življenja, tope sebičnosti, borečih se interesov, temnih pregreh, skritih zločinov, sredi vsega tega peklenškega brezna brezmišelnega, nenormalnega življenja . . .“ (Str. 247.). Ravno ko starec odpusti Nataši in plane k vratom, da bi šel ponjo, tedaj prihití ona sama v sobo, vzklikne in pade pred njim na kolena . . . Ta prizor postavi Dostojevskij na konec četrtega dela in konča tragedijo Nelinega življenja šele v epilogu, da pokaže, kaj je hotel z romanom povedati; tako je jasno, da je vsa Nelina zgodba le potrebna ilustracija in tehničen pripomoček. Ljubeče odpuščanje pa in odpuščajoča ljubezen — to je tendenca romana. Dostojevskij mirno, skoro otroško veruje v dobroto in ljubezen s tisto močno vero, ki more premkniti hribe, veruje tako zelo, da zmagajo v njegovem romanu ponižani in razžaljeni s svojo ljubeznijo ponosne in zatirajoče.

Kdor tega ne razume, ne razume Dostojevskega in ne zna ceniti nobenega velikih prerokov umetnosti. Povsod namreč opažamo, da raste iz genialnosti globoka vera v dobro, ali pa morda narobe: iz vere raste genialnost. Moderna ima te vere malo, slovenska moderna nič: danes tratimo vso moč na lepo besedno figuro in duhovito frazo. Toda beseda je kakor zvezda, ki se utrne in na veke izgine v temi, umetnost je pa solnce, ki veličastno obseva in ljubeče greje vsa pota življenja. — —

Leposlovna knjižnica je izdala ravno ta roman izmed del Dostojevskega najbrže radi njegovega manjšega obsega. Želimo pa, da bi kmalu objavila tudi „Zločin in kazen“, in če le mogoče, tudi „Brate Karamazov“, ker se je tu dvignil Dostojevskij do vrhunca. — O prevodu samem ne morem ničesar reči, ker nimam originala pri rokah. *Franc Bregar.*

Tri povesti grofa Leva Tolstega. (Iz ruskega.) V Trstu 1907. Str. 116. — Prva povest „Jetnik v Kavkazu“ popisuje nevarno življenje ruskih vojakov med divjimi moslimskimi Tatarji v Kavkazu. Tatarji vjamejo dva častnika. Eden izmed njiju zbeži na romantičen način. Povest je pisana zanimivo in spominja na mlada leta pisateljeva. — Drugi dve povesti pa sta iz njegove poznejše filozofske dobe ter obdelujeta moralne nauke. Povest „Starca“ nam riše dva značaja: enega, ki kaže svojo vero le na zunanjih obredih, drugega pa, ki svojo vero oživlja v dejanju ljubezni do bližnjega. „Jefim je zapovedal, da je Bogu dopadljiva le ona daritev, ki jo prinašamo z ljubeznijo in z dobrimi deli.“ — „Koliko zemlje potrebuje človek?“ V tej črtici odgovarja Tolstoj kot socialni reformator, ki vidi zlo človeške družbe v sebičnem pohlepu po lastnini. Pahom gre od kraja do kraja, iščoč, kje bi za svoj denar dobil več sveta. Največ in najceneje je pri Baškirjih. En dan za tisoč rubljev: kolikor zemlje bo en dan obhodil, je njegova za tisočak. On hodi, hodi cel dan, a ker hoče preveč imeti, je dobi na večer ravno toliko, kolikor je potrebuje: Tri aršine za grob, ko se mrtev zgrudi. — Vse tri povesti so pisane z ono mojstrsko preprostostjo, ki diči Tolstega pred vsemi drugimi pisatelji, *E. L.*

V. A. Francjev: **Poljskoje slavjanovjedjenje** konca XVIII. i pjervoj četvjeti XIX. stol.